

Defining a Discipline. Archival Research and Practice in the Twenty-First Century. Essays in Honor of Richard J. Cox,
red. Jeanette A. Bastian, Elizabeth Yakel, Society of American Archivists, Chicago 2020, ss. 304

Najnowsza publikacja Stowarzyszenia Archiwistów Amerykańskich zadedykowana została wybitnemu amerykańskiemu historykowi i archiwście Richardowi J. Coxowi. W ciągu niemal pięćdziesięcioletniej kariery naukowej przyczynił się on do rozwoju wielu kierunków współczesnej archiwistyki. Jest m.in. współtwórcą modelowego programu edukacji archiwalnej, a także autorem blogów poświęconych problemom edukacji i archiwów. Autorzy prac zamieszczonych w omawianej edycji, uczniowie i współpracownicy R.J. Coxa, odnosząc się szerokiego pola jego zainteresowań naukowych, ukazują różnorodne odcienie najnowszych badań archiwistycznych, potwierdzając, że współczesna archiwistyka jest już faktycznie samodzielną dyscypliną.

Wstęp, poprzedzający zasadniczą część monografii, poświęcony jest sylwetce R.J. Coxa. Publikacja składa się z 18 rozdziałów pogrupowanych w cztery działy tematyczne, nawiązujące do zainteresowań badawczych Coxa: Accountability and Evidence, Ethics and Education, Archival History, Memory. Każdy dział kończy komentarz ukazujący związek między opublikowanymi pracami a dorobkiem R.J. Coxa. Wyjątkiem jest ostatni, w którego skład wchodzi dodatkowo szkic na temat generacji amerykańskich archiwistów urodzonych w 1950 r., do których zaliczał się również Cox. Książkę zaopatrzone w biogramy autorów oraz indeks łączący hasła osobowe, rzeczowe i nazw własnych. W publikacji uhonorowano także życiową pasję R.J. Coxa – zarówno okładka jak i każdy z działów tematycznych zilustrowano pracą malarską jego autorstwa.

Pierwszy dział otwiera szkic Davida A. Wallace'a na temat polityki dokumentowania amerykańskich zbrodni wojennych wobec cywili w czasie wojny w Wietnamie. Autor zwraca szczególną uwagę na to, w jaki sposób była tworzona i zabezpieczana dokumentacja oraz jaki wpływ na zawartość tych akt miały władze

państwowe (w tym wojskowe), dysponujące możliwościami oddziaływania na procesy dokumentacyjne w celu unikania rejestracji niekorzystnych dla siebie zdarzeń, ich rejestrowania niezgodnie z rzeczywistością bądź wręcz falsyfikowania dokumentów (choćby poprzez klasyfikowanie zabójstw nieuzbrojonych cywili jako wrogich żołnierzy lub partyzantów). Autorzy kolejnego szkicu – Wendy Duff i Jefferson Sporn – podejmują temat miejsca dokumentów historii mówionej w archiwum oraz problemów związanych ze specyfiką tego rodzaju źródeł, ich pozyskiwaniem i oceną wiarygodności. Za szczególnie ważną uznali funkcję świadectw mówionych jako śladów wydarzeń i procesów nieuchwyconych lub nieudokumentowanych przez tradycyjne źródła historyczne. W następnym szkicu jego autorzy Michelle Caswell, Joyve Gabiola, Gracen Brilmyer i Jimmy Zavala rozważają etyczne aspekty odpowiedzialności archiwów na przykładzie archiwów marginalizowanych grup społecznych, takich jak mniejszości etniczne i LGBTQ. Zwracają przy tym uwagę, że działalność archiwalna może być użyta nie tylko do zachowania pamięci o przeszłości, ale może też służyć rozwojowi przyszłych pokoleń. Luciana Duranti mierzy się z kwestią prawdy, dowodu i zaufania w czasach dezinformacji i postprawdy w środowisku cyfrowym. Wskazuje – na przykładzie InterPARES Trust – jak ważne jest, aby archiwiści potrafili, używając dostępnych technologii i infrastruktury, podtrzymać wiarygodność dokumentacji. W komentarzu do tego działu Heather Soyka podkreśla, że zamieszczone w nim szkice odnoszą się do tematyki podjętej przez R.J. Coxa w pracy *Ethics, Accountability, and Recordkeeping in a Dangerous World*¹ oraz kładą nacisk na kwestie etyki i odpowiedzialności związane z przechowywaną dokumentacją. Za ważne uznaje również pokazanie, w jaki sposób archiwa mogą służyć społecznościom.

Drugi dział rozpoczyna szkic Heather MacNeil dotyczący znaczenia integralności zespołów archiwalnych i dokumentacji przechowywanej w archiwach. Autorka rozważa integralność zbiorów w trzech kontekstach: jako dowodów działalności, jako tekstów i jako narracji. Zwraca uwagę na różne znaczenia integralności zespołów archiwalnych, których ochrona jest etyczną podstawą działalności archiwistów. Z kolei Eleanor Matterna przedstawia z archiwalnego punktu widzenia sprawę Hillary Clinton, która – pełniąc funkcję sekretarza stanu – używała prywatnego adresu e-mail w sprawach służbowych oraz rozważa różne rozwiązania, które powinno podjąć The National Archives and Records Administration (dalej: NARA) w celu wpłynięcia na proces zarządzania dokumentacją. W trzecim szkicu

---

¹ R.J. Cox, *Ethics, Accountability, and Recordkeeping in a Dangerous World*, Londyn 2006.

Anne J. Gilliard i Kathy Carbone omawiają zajęcia prowadzone na Uniwersytecie Kalifornijskim, podczas których studenci różnych kierunków kształcenia wykorzystują archiwalia w sposób krytyczny i twórczy. W komentarzu do tego działu Alison Langmead kładzie nacisk na kwestię profesjonalizmu w działalności archiwalnej, ważną zarówno ze względu na utrzymanie integralności zgromadzonej dokumentacji, zarządzanie nią, jak i edukację studentów. Zwraca uwagę, że wypływające z ideałów Oświecenia radykalne oddzielenie archiwisty od samych materiałów archiwalnych jest w praktyce nieosiągalne. Zarówno archiwiści jak i dokumenty w archiwum współistnieją w tym samym świecie, a co za tym idzie – wpływają na siebie nawzajem, co jednak nie musi być oceniane jako jednoznacznie negatywne.

Trzeci dział rozpoczyna studium przypadku dotyczące archiwów społecznych i historii mówionej autorstwa Donghee Sinna. Autor przedstawia działalność Cyfrowego Archiwum No Gun Ri upamiętniającego masakrę cywilnych uchodźców z Korei Południowej zamordowanych przez wojska Stanów Zjednoczonych w miejscowości No Gun Ri na początku wojny koreańskiej. Pokazuje, jakie formy dokumentowania zastosowano do zachowania pamięci o tym wydarzeniu (ze szczególnym uwzględnieniem przeprowadzania wywiadów z osobami ocalałymi oraz ich rodzinami), zwłaszcza z marginalizowanej przez długi czas perspektywy ofiar. Drugi szkic, autorstwa Lindsay Kistler Mattock, dotyczy powiązań między tzw. *makerspaces* a archiwami. Termin *makerspace* odnosi się do wydzielonych miejsc służących rozwijaniu kreatywności i pasji, gdzie użytkownicy mogą korzystać z udostępnionych narzędzi lub brać udział w warsztatach i tworzyć własne dzieła². Autorka pokazuje, że również archiwa i archiwalia powstają w wyniku procesów tworzenia i konstruowania, przez co mogą być rozumiane jako *makerspaces*, a także, że same *makerspaces* są archiwami ludzkiej aktywności, a dzieła w nich powstałe stanowią pewien rodzaj archiwaliów. Przykłada przy tym szczególną wagę do materialnego aspektu archiwaliów. Pokazuje też, że materiały w formie cyfrowej, których cechą jest podatność na zmiany, w określony sposób przeorientowują podejście do archiwum jako miejsca przechowywania statycznych obiektów. Natomiast Patricia Galloway opisuje powstanie i rozwój cyfrowego archiwum stanu Missisipi oraz szerzej – ewolucję podejścia do zachowywania dokumentacji cyfrowej. W komentarzu do tej części Robert B. Riter zwraca uwagę

² *Makerspaces* pojawiają się również w Polsce, czego przykładem jest chociażby Makerspace Wydziału Fizyki Uniwersytetu Warszawskiego, zob. Makerspace@UW, <http://makerspace.uw.edu.pl/pl/> [dostęp 15.12.2021].

na zbieżność tematyki prac zamieszczonych w tej części publikacji, odnoszących się do takich zagadnień jak infrastruktura, konstrukcja, materialność i wspólnota.

Ostatni dział otwiera szkic Janet Ceja Alcalá, która przedstawia wpływ nagrań z obchodów świąt w meksykańskim miasteczku La Plaza na kształtowanie się społecznej pamięci i tożsamości. Studium Toni Sutherland poświęcone jest z kolei roli świadectw mówionych w tworzeniu tożsamości Afroamerykanów oraz statusowi tego rodzaju dokumentacji w amerykańskich archiwach. Autorka zwraca uwagę, że trudno oczekiwać, aby archiwista zajmujący się mniejszościami doświadczającymi różnego typu dyskryminacji, był w stanie zachować obiektywizm i dystans wobec świadectw przeszłości. Jeanette A. Bastian podejmuje próbę ustalenia, jakie miejsce w archiwistyce zajmuje pamięć. Jaka jest jej rola, jak zmienia się w zależności od sytuacji oraz jakie są wzajemne związki między pamięcią a archiwaliami. W komentarzu Joel A. Blanco-Rivera kładzie nacisk na kwestię wpływu pamięci indywidualnej na pamięć zbiorową. Stawia pytanie, jak ważne są dokumenty wytworzone przez pojedyncze osoby i społeczności (w tym za pomocą technologii cyfrowych), a co za tym idzie – jak wpływają one na kształt archiwów. W ostatnim szkicu James O'Toole przedstawia znaczenie R.J. Coxa i archiwistów z jego pokolenia dla rozwoju archiwistyki w Stanach Zjednoczonych.

Prezentowana książka pokazuje kierunki, w jakich rozwija się archiwistyka amerykańska. Przez pryzmat dorobku R.J. Coxa i jego uczniów uwidaczniają się różne podejścia do tej dyscypliny i zmieniające się pola zainteresowań. Publikacja może stanowić także pewną inspirację dla badaczy polskich. Uwagę zwraca znaczenie nadawane w amerykańskiej archiwistyce zagadnieniom etyki, a także postawa badawcza amerykańskich archiwistów, którzy przedmiotem rozważań naukowych czynią nie tyle same archiwalia, lecz cały proces archiwizacji. W świecie dezinformacji i postprawdy rzetelne dokumentowanie wydarzeń i udostępnienie ich społeczeństwu odgrywa kluczową rolę. Inną ważną kwestią podniesioną przez autorów jest wskazanie, że powinnością archiwistów jest aktywna postawa wobec marginalizowanych grup społecznych oraz pomoc, jakiej można im udzielić w tworzeniu, kultywowaniu i transmisji ich tożsamości. Zatem pamięć wspólnot to też pole zainteresowania przede wszystkim archiwistów, a nie historyków. To archiwiści powinni wspierać działania różnych grup i społeczności dążących do tego, aby nie być zapomnianymi, aby pamięć o nich nie została przesłonięta przez oficjalne dokumenty, powstające w urzędowych registraturach. Omawiana publikacja w pewnej mierze stanowi wezwanie do przesunięcia ciężaru zaintere-

sowania archiwistyki z dokumentacji działań władzy na rzecz dokumentacji życia jednostek i społeczności. Służyć temu może wsparcie działalności archiwów, jakie niosą nowe technologie, nowe i dostępne niemal powszechnie formy dokumentowania otoczenia. Archiwiści nie powinni obawiać się zaangażowania w bieżące wydarzenia, albowiem dzięki temu zdołają uchwycić to, co mogłoby zostać bezpowrotnie utracone.

Bibliografia

Cox R.J., *Ethics, Accountability, and Recordkeeping in a Dangerous World*, Londyn 2006.

Makerspace@UW, <http://makerspace.uw.edu.pl/pl/> [dostęp 15.12.2021].

Konrad Szuba

Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych / The State Archives Head Office (Poland)
kszuba@archiwa.gov.pl, ORCID 0000-0003-0634-7614